

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

*Тема: Аналіз і оцінка економічних ризиків в підприємстві та шляхи їх
зниження*

*Спеціальність 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
Освітня програма 6.076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*

Завідувач кафедри: _____ */Мельник Л.Г./*

Керівник роботи: _____ */Циганенко О.В./*

Виконавець: _____ */Судар Р.А./*
П.І.Б.

Група: _____
шифр

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ	6
1.1 Економічна сутність ризиків і їх класифікація на рівні підприємства	6
1.2 Методи оцінки і управління економічними ризиками	11
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ ПРИВАТНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «АВТОТРАНСПОРТНЕ ПІДПРИЄМСТВО – 13057»	19
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства ПрАТ «АТП – 13057»	19
2.2 Аналіз системи управління ризиками	24
2.3 Оцінка економічних ризиків на підприємстві	30
РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	32
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39

РЕФЕРАТ

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел який містить 30 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 41 с., у тому числі 9 таблиць, 1 рисунок, список використаних джерел на 3 сторінках, 2 додатки.

Мета роботи – вивчення проблеми економічних ризиків і розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності системи управління ризиками на підприємстві.

Предмет дослідження – механізм управління економічними ризиками у підприємстві.

Об'єкт дослідження – підприємство ПрАТ «АТП – 13057».

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розглянути економічну сутність ризиків і їх класифікацію на рівні підприємства;
- вивчити методи оцінки і управління економічними ризиками;
- дослідити організаційно-економічну характеристику підприємства ПрАТ «АТП – 13057»;
- проаналізувати систему управління ризиками;
- надати оцінку економічних ризиків на підприємстві;
- зробити рекомендації щодо підвищення ефективності системи управління ризиками на підприємстві.

Методологічною основою роботи є такі методи, як: аналізу; синтезу; аналітичний; економіко-статистичний; метод логічного узагальнення результатів дослідження.

У першому розділі роботи розглянуто економічну сутність ризиків і їх класифікацію на рівні підприємства, вивчено методи оцінки і управління економічними ризиками.

У другому розділі роботи досліджено організаційно-економічну характеристику підприємства ПрАТ «АТП – 13057», проаналізовано систему управління ризиками, надано оцінку економічних ризиків на підприємстві.

У третьому розділі роботи надано рекомендації щодо підвищення ефективності системи управління ризиками на підприємстві.

Ключові слова: РИЗИК, ПІДПРИЄМСТВО, ДІЯЛЬНІСТЬ, ОЦІНКА, ЗАХОДИ, РІШЕННЯ.

ВСТУП

Жорстка конкуренція на ринках сучасної вітчизняної економіки передбачає необхідність чіткого визначення перспектив і напрямків розвитку підприємницької діяльності з урахуванням імовірності виникнення ризиків об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Двоїстий характер природи ризику та ступінь її впливу на розвиток підприємницької діяльності перебувають незалежно від волі людини і не регулюються ними. Але саме наявність двох складових в природі ризику дозволяє вибирати більш ефективні методи і прийоми оптимізації бізнес-рішень і мінімізації самих ризиків.

За допомогою створення необхідного середовища, постійного інформування персоналу і здійснення внутрішнього контролю, економічний суб'єкт приймає відповідні рішення з управління ризиками.

Актуальність теми полягає в тому, що економічні ризики є супутньою складовою будь-якого бізнесу, тому що реальна ситуація практично ніколи повністю не відповідає запланованим або бажаним параметрам. Грамотно виконаний аналіз і оцінка економічних ризиків дозволяє підприємству виявити сфери підвищеного ризику і прийняти своєчасні рішення щодо зниження впливу негативних наслідків.

Мета роботи – вивчення проблеми економічних ризиків і розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності системи управління ризиками на підприємстві.

Предмет дослідження – механізм управління економічними ризиками у підприємстві.

Об'єкт дослідження – підприємство ПрАТ «АТП – 13057».

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розглянути економічну сутність ризиків і їх класифікацію на рівні підприємства;
- вивчити методи оцінки і управління економічними ризиками;
- дослідити організаційно-економічну характеристику підприємства ПрАТ «АТП – 13057»;

- проаналізувати систему управління ризиками;
- надати оцінку економічних ризиків на підприємстві;
- надати рекомендації щодо підвищення ефективності системи управління ризиками на підприємстві.

Методологічною основою роботи є такі методи, як: аналізу; синтезу; аналітичний; економіко-статистичний; метод логічного узагальнення результатів дослідження.

У першому розділі роботи розглянуто економічну сутність ризиків і їх класифікацію на рівні підприємства, вивчено методи оцінки і управління економічними ризиками.

У другому розділі роботи досліджено організаційно-економічну характеристику підприємства ПрАТ «АТП – 13057», проаналізовано систему управління ризиками, надано оцінку економічних ризиків на підприємстві.

У третьому розділі роботи надано рекомендації щодо підвищення ефективності системи управління ризиками на підприємстві.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ

1.1 Економічна сутність ризиків і їх класифікація на рівні підприємства

Наявність ризику є невід'ємною рисою підприємництва і при створенні власної справи, і протягом подальшого розвитку бізнесу.

Ризик, як економічна категорія, являє собою можливість отримання збитків замість очікуваного прибутку, втрату доходу або майна, втрату грошових коштів в результаті випадкової зміни умов економічної діяльності.

Як імовірнісна категорія, ризик визначає можливість того, що прогнозована подія не відбудеться.

Фінансово-господарська діяльність будь-якої комерційної організації здійснюється на основі рішень, кожне з яких базується на основі інтуїції або розрахунків.

Ризик прийняття рішення - це ймовірність невідповідності реально отриманих результатів реалізованого рішення поставленим цілям.

При визначенні сутності ризику доводиться стикатися з певними труднощами. Існують різні підходи. Визначено таке розмаїття:

- по-перше, різноманіттям цього феномена;
- по-друге, відносної нерозробленістю проблеми;
- по-третє, непередбачуваністю допустимих факторів виявляють вплив на практичну діяльність людей.

В результаті, ризик є як комплекс ймовірних економічних, політичних, моральних та інших позитивних і негативних наслідків реалізації обраних рішень [22, с.38-39].

Економічний ризик поєднаний з новаторською, інноваційною економічною діяльністю.

Ринкова економіка стимулює до отримання максимальних доходів, але передбачуваність прибутковості обмежується законами товарного виробництва і, перш за все, законом вартості.

Розуміння природи ризику дозволяє господарюючому суб'єкту вирішити ситуацію ризику завдяки вибору і реалізації однієї з наявних альтернатив, за допомогою моделювання та більш результативного використання наявних факторів виробництва.

Економічний ризик виступає як форма діяльності господарюючих суб'єктів, в якій долається невизначеність в ситуації неминучою альтернативи, в процесі якої існує можливість оцінити ймовірні досягнення бажаного результату.

Для розуміння природи підприємницького ризику фундаментальне значення має зв'язок ризику і прибутку.

Підприємець (господарюючий суб'єкт) висловлює готовність йти на ризик в умовах невідомості, так як з ризиком втрачає можливість додаткових доходів.

Хоча ясно, що отримання прибутку підприємцю не гарантовано винагородою за витрачений час, зусилля і здібності можуть виявитися як прибуток, так і збиток.

Можна вибрати рішення, які мають мінімум ризику, але при цьому менше буде і прибуток, а при максимальному ризику прибуток володіє більш високим значенням.

Підприємець (організація) може завдяки різним засобами перекладати ризик на інших об'єктів економіки, але повністю уникнути його він не може.

По суті, невизначеність і ризик є джерелами розвитку підприємницької діяльності.

Економічна поведінка підприємця обмежується законодавчими актами, наявністю ресурсів і бажанням ризикнути заради найбільшої вигоди [26, с.69-70].

При цьому ризик підприємця дуже часто орієнтований на отримання необхідних результатів нетрадиційними методами.

Це дозволяє здолати консерватизм, догматизм, відсталість, психологічні бар'єри, що перешкоджають перспективним нововведенням.

Здатність ризикувати - один з способів ефективної діяльності підприємця.

У цьому показується конструктивна форма регулятивної функції підприємницького ризику.

Разом з тим ризик може стати проявом авантюризму, якщо рішення приймається в умовах неповної інформації, без належного обліку закономірностей розвитку явища.

У такому варіанті ризик виступає як дестабілізуючий фактор.

Поруч з характеристикою ризику як ймовірності позитивних або негативних наслідків, які можуть виникнути в результаті вибору і реалізації рішення про розширення підприємницької діяльності, ризик можна аналізувати як невід'ємний елемент діяльності.

Залежність тут однозначна (безпосередня): у міру розширення (розвитку) підприємницької діяльності, партнерських та інших форм господарювання буде розростатися сфера ризику, збільшуватися кількість ризикованих ситуацій [16, с.73-74].

Так, в економічній боротьбі з конкурентами-виробниками за клієнта, підприємницькій організації доводиться реалізовувати свою продукцію в кредит (з ризиком неповернення грошей в визначений термін), при присутності тимчасово вільних коштів вкладати у вигляді депозитних вкладів або цінних паперів (з ризиком отримання недостатнього процентного доходу в порівнянні з темпами інфляції), при веденні комерційних операцій експортно-імпортного характеру зустрічатися з необхідністю оперувати різними національними валютами (з ризиком втрат від несприятливої кон'юнктури курсів валют) і т.п.

Багато підприємств, організацій досягають успіхів, стають конкурентоспроможними на основі інноваційної економічної діяльності, згуртованою з ризиком.

Ризикові рішення, ризикований тип господарювання приводять до найбільш результативному виробництву, від якого виграють і підприємці, і клієнти, і суспільство в цілому.

Так підприємницький ризик здійснює свою інноваційну функцію.

Ризик, розрахунок, випадок, конкуренція – незмінні чинники бізнесу. Одні ризикують вкладанням грошей в справу, інші - своїм майном, деякий ризик не тільки допустимо, але і потрібний.

Люди, зайняті підприємницькою діяльністю, об'єктивно діють в умовах підвищеного господарського, комерційного ризику, так як вони змушені підвищувати витрати на організацію виробництва, збут певної продукції.

Захисна функція ризику виражається в тому, що якщо для підприємця ризик - натуральне стан, то звичайним особам має бути і толерантне ставлення до невдач.

Дієвим, активним господарникам потрібний соціальний захист, правові, політичні та економічні гарантії, що виключають у разі невдачі покарання.

Присутність підприємницького ризику - це зворотний бік економічної свободи, оригінальна плата за неї.

Свободі одного підприємця супроводжує одночасно і свобода інших підприємців, а значить, в процесі формування ринкових відносин в Україні буде зростати і підприємницький ризик. Ліквідувати непередбачуваність майбутнього в підприємницькій діяльності неможливо, тому що вона проявляється елементом об'єктивної дійсності.

У підпорядкованості від певного змісту ситуації ризику альтернативність має різним ступенем складності. Внаслідок цього в непростих економічних ситуаціях для вибору найкращого рішення застосовуються спеціальні методи аналізу.

Таким чином, можна виділити і аналітичну функцію підприємницького ризику.

Функції підприємницького ризику дозволяють зробити висновок, що, незважаючи на істотний потенціал втрат, який несе в собі ризик, він

виражається і джерелом можливого прибутку. Внаслідок, головним завданням підприємця проявляється не відмова від ризику зовсім, а вибір рішень, пов'язаних з ризиком на основі об'єктивних критеріїв, а саме: до яких меж може діяти підприємець, йдучи на ризик.

Оскільки головною метою дослідження є вивчення механізму управління ризиками організації, то розгляд їх класифікації за конкретними ознаками буде корисною при вирішенні поставленого завдання.

Класифікація ризику - це розподіл ризику на категорії, види і підвиди, групи і підгрупи.

В економічній літературі немає чіткої системи класифікації господарських ризиків.

Існує маса підходів і спроб класифікувати ризики. Усі ризики поділяють на дві головні групи за сферою виникнення - зовнішні і внутрішні ризики.

Зовнішні ризики впливають з боку зовнішнього середовища, що оточує компанію. Це - політичні, законодавчі, природні, регіональні, галузеві, макроекономічні (інфляційні, валютні, процентні, структурні) ризики. Фірма не може проявляти вплив на них, а може лише передбачити і врахувати їх у своїй діяльності [20, с.59-62].

Внутрішні ризики формуються в процесі управління підприємством. До них відносяться виробничі (технологічні, кваліфікаційні, ризик поставки, транспортні), інвестиційні (діловий ризик, ризик зниження прибутковості, селективний ризик, тимчасовий ризик), комерційні (торгові, втрата конкурентоспроможності, цінова дискримінація, ризик розрахунків) ризики.

Вони виникають в результаті неефективного управління або помилкової маркетингової політики.

Істотними серед внутрішніх ризиків є кадрові ризики, пов'язані з професійним рівнем і рисами характеру працівників фірми.

Усі господарські ризики поділяються на чисті і спекулятивні. Чисті ризики (часом їх називають статичними або простими) майже постійно несуть в собі втрати для підприємницької діяльності. Їх причинами можуть бути

стихійні лиха, нещасні випадки, недієздатність керівників фірм і т.п. Спекулятивні ризики несуть в собі або втрати, або додатковий прибуток для підприємця. Їх причинами можуть бути зміна курсів валют, зміна кон'юнктури ринку, зміна умов інвестицій і т.п. За сферою виникнення або діяльності розрізняють виробничі, комерційні та фінансові ризики . [22, с.19-22]

1.2 Методи оцінки і управління економічними ризиками

Оцінка очікуваного ризику для планованої діяльності або конкретної господарської операції вимагає високої кваліфікації та наявності досвіду діяльності у бізнесі. Необхідно провести економічне обґрунтування – розрахунок підприємницького ризику.

Виконання такого розрахунку можливо тільки при наявності відповідних знань з теорії ймовірностей, статистики та економіки. Однак оцінка можливих втрат може бути доступна і підприємцю.

Перший крок при оцінці ризику - виявлення моменту або часу втрат. Під моментом втрат потрібно розуміти не тільки подію, що може стати причиною втрат, але і ймовірний обсяг можливих втрат в результаті конкретної події. Поки причина невідома, можна встановити розмір економічних ризиків, втрати від яких можуть серйозно скоротити активи підприємства. При визначенні моменту втрат в величині ризику підсумовуються як збиток, який може бути нанесений власності підприємства, так і неодержані комерційні та соціальні вигоди (наприклад, втрачений прибуток).

Вивчення ймовірності ризикових ситуацій дозволяє керівництву підприємства отримати уявлення про взаємозв'язок і взаємовплив потенційних ризиків. Кожен одиничний ризик може викликати додаткові ризикові втрати. В цьому випадку виникає зона економічних ризиків. Визначення ціни можливих втрат повинно проводитися в межах кожної зони втрат з наступним виявленням їх загальної ціни [30, с.174].

Більшість підприємств не страхують можливий втрачений прибуток в результаті непередбачуваної діяльності. Якщо бізнес і застрахований від можливих втрат в результаті перерв у діяльності, то такі з них, як зниження купівельної спроможності споживачів за час перерви, втрата довіри клієнтів до фірми і т.п., не підлягають обліку і страхування.

Важливо відзначити, що економічний ризик і ціна ризику залежать від швидкості обороту капіталу. Для деяких статичних ризиків, особливо пов'язаних з дією сил природи, з відходом персоналу або носять загальний характер, ймовірність моменту їх настання в більшості випадків є функцією часу. З прискоренням обороту капіталу момент настання ризику за один оборот знижується, але за прийнятий інтервал часу (квартал, рік) залишається незмінним.

Економічні ризики як статичні, так і динамічні прямо пов'язані з конкретним видом комерційної діяльності. Але чим більше здатність бізнесу швидко повертати гроші, тим менш чутливий він до втрат частини одержуваного прибутку.

Таким чином, в основі оцінки економічних ризиків лежить знаходження залежності між певними розмірами втрат підприємства та ймовірністю їх виникнення. Ця залежність знаходить вираз в побудові кривої ймовірностей виникнення певного рівня втрат. Для побудови кривої ймовірностей виникнення певного рівня втрат (кривої ризику) застосовуються різні способи: статистичний; аналіз доцільності витрат; метод експертних оцінок; аналітичний спосіб; метод аналогій. Серед них слід особливо виділити три: статистичний метод, метод експертних оцінок, аналітичний спосіб.

Статистичний спосіб полягає у вивченні статистики втрат і прибутків, що мали місце на даному чи аналогічному виробництві. При цьому встановлюються величина і частота отримання тієї чи іншої економічної віддачі, складається найбільш вірогідний прогноз на майбутнє.

Економічний ризик має математично виражену ймовірність настання втрат, яка спирається на статистичні дані і може бути розрахована з досить високою точністю [28, с.137].

Основними інструментами статистичного методу розрахунку економічного ризику є показники:

- варіація – зміна кількісних показників при переході від одного варіанта результату до іншого.

- дисперсія – відхилення фактичного значення від його середнього значення.

- стандартне (середньоквадратичне) відхилення.

При цьому ступінь ризику визначається за допомогою двох критеріїв – середнім очікуваним значенням і варіацією можливого результату.

Середнє очікуване значення є середньозваженої всіх можливих результатів, де ймовірність кожного результату використовується як частота, або ваги, відповідного значення. Таким чином, обчислюється той результат, який імовірно очікується [24, с.149].

В процесі аналізу доцільності витрат ідентифікуються потенційні зони ризику з урахуванням показників фінансової стійкості фірми. В цьому випадку можна використовувати стандартні прийоми фінансового аналізу - метод експертних оцінок, побудова кривої ризику, метод аналогій.

Метод експертних оцінок зазвичай реалізується шляхом обробки думок досвідчених підприємців і фахівців. Він відрізняється від статистичного лише методом збору інформації для побудови кривої ризику. Експертні оцінки ґрунтуються на врахуванні всіх чинників фінансового ризику, а також статистичних даних. Реалізація способу експертних оцінок недостовірна, якщо кількість показників оцінки невелика.

Аналітичний спосіб побудови кривої ризику найбільш складний, оскільки в його основі закладені елементи теорії ігор і доступні тільки дуже вузьким фахівцям. Найчастіше використовується підвид аналітичного методу - аналіз чутливості моделі.

Метод аналогій необхідний при аналізі ризику нового проекту. При використанні цього методу досліджуються дані про наслідки впливу несприятливих чинників фінансового ризику на інші аналогічні проекти інших конкуруючих підприємств [27, с.132].

Індексація є спосіб збереження реальної величини грошових ресурсів (капіталу) і прибутковості в умовах інфляції. В основі її лежить використання різних індексів. Наприклад, при аналізі і прогнозі фінансових ресурсів необхідно враховувати зміну цін. Індекс цін - показник, що характеризує зміну цін за певний період часу.

Таким чином, існуючі способи побудови кривої ймовірностей виникнення певного рівня втрат не зовсім рівноцінні, але, так чи інакше, дозволяють зробити приблизну оцінку загального обсягу економічного ризику.

Розглянуті способи оцінки економічних ризиків є досить складними і передбачають відповідну кваліфікацію фахівців-аналітиків, а також застосування спеціальних програм. Для виконання оцінки ризиків економічною службою конкретного підприємства можна використовувати бальну оцінку, запропоновану економістами. Бальна оцінка – ступінь ризику визначається в балах як сума шести фінансових коефіцієнтів: коефіцієнта швидкої ліквідності (критичної оцінки), коефіцієнта капіталізації (плече фінансового важеля), валової рентабельності, валової рентабельності власного капіталу, економічної рентабельності, коефіцієнта ефективності оборотних активів.

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується як відношення ліквідних активів (дебіторської заборгованості, платежі по якій очікуються протягом 12 місяців після звітної дати) до поточної заборгованості (кредиторської заборгованості та короткострокових пасивів).

Валова рентабельність розраховується як відношення валового прибутку (маржинального доходу) до виручки від реалізації.

Валова рентабельність власного капіталу (виробництва) розраховується як відношення валового прибутку до власного капіталу.

Економічна рентабельність розраховується як відношення чистого прибутку до середньорічної вартості активів [17, с.163].

Коефіцієнт ефективності оборотних коштів розраховується як відношення виручки до власного оборотного капіталу.

При розрахунку всіх коефіцієнтів і їх підсумовуванні виходить значення ступеня ризику підприємства - чим більше сума балів, тим більші можливості підприємства на ринку (табл.1.1).

Таблиця 1.1 – Бальна оцінка ступеня ризику підприємства

Сума балів	Характеристика ступеня ризику
до 1	Катастрофічний стан
від 1 до 30	Високий ступінь ризику
від 31 до 55	Помірно високий ступінь ризику
від 56 до 76	Помірно низький ступінь ризику
від 77 до 100	Низький ступінь ризику

Недостатньо тільки оцінити ризик. Потрібно ще вміти керувати ним. Методи управління підприємницькими ризиками - це способи активного впливу на фактори ризику і способи захисту від них об'єктів ризику. Різноманіття застосовуваних у підприємницькій діяльності методів управління ризиком можна розділити на 4 групи. Перша група – методи ухилення від ризиків. Друга група – методи локалізації ризиків. Третя група – методи диверсифікації ризиків. Четверта група – методи компенсації ризиків.

Методи ухилення від ризику найбільш поширені в господарській практиці, ними користуються підприємці, які надають перевагу діяти напевно.

Методи ухилення від ризику можна розділити на чотири підвиди. По-перше, відмова від ненадійних партнерів; відмова від участі в проектах, пов'язаних з необхідністю розширити коло партнерів; відмова від інвестиційних та інноваційних проектів, впевненість в здійсненності або ефективності яких викликає сумніви. По-друге, відмова від ризикованих проектів, тобто відмова від інноваційних та інших проектів, реалізація або ефективність, яких викликає сумнів. По-третє, страхування ризиків, основний прийом зниження ризику.

Правда, важко використовувати механізм страхування при освоєнні нової продукції або нових технологій, так як страхові компанії не мають у своєму розпорядженні в таких випадках достатніми даними для проведення розрахунків. По-четверте, пошук гарантів, як і при страхуванні, метою є перенесення ризику на будь-яку третю особу. Функції гаранта можуть виконувати різні суб'єкти (різні фонди, державні органи, підприємства), при цьому необхідно дотримуватися принципу рівної взаємної корисності, тобто бажаного гаранта можна зацікавити унікальною послугою, спільною реалізацією проекту.

Методи локалізації ризиків поділяються на різні підвиди - від розподілу ризику за часом до створення венчурних підприємств. При розподілі ризику в часі поліпшується наглядність і контрольованість етапів проекту, що дозволяє при необхідності їх коригувати [23, с.89].

При використанні диверсифікації можливі такі її напрямки як: диверсифікація видів діяльності і зон господарювання (збільшення кількості застосовуваних технологій, розширення асортименту продукції, що випускається або послуг, що надаються, орієнтація на різні соціальні групи споживачів, на підприємства різних регіонів), диверсифікація інвестицій (реалізація декількох невеликих проектів), диверсифікація збуту і поставок (тобто робота одночасно на декількох ринках, коли збитки на одному ринку можуть бути компенсовані успіхами на інших ринках, розподіл поставок між багатьма і споживачами, прагнучи до рівномірного розподілу часток кожного контрагента).

При створенні венчурних підприємств ризикована частина проекту локалізується в дочірньому підприємстві, при цьому зберігається можливість використання наукового і технічного потенціалу материнської компанії.

З метою створення механізмів попередження небезпеки ризиків використовуються так звані методи компенсації ризиків - стратегічне планування, прогнозування зовнішньої обстановки, моніторинг середовища і

створення системи резервів. Вони більш трудомісткі і вимагають попередньої аналітичної роботи для їх ефективного застосування.

Стратегічне планування діяльності, як метод компенсації ризику, дає позитивний ефект, якщо розробка стратегії охоплює всі сфери діяльності підприємства. Етапи роботи зі стратегічного планування можуть зняти велику частину невизначеності, дозволяють передбачити появу вузьких місць при реалізації проектів, заздалегідь ідентифікувати джерела ризиків і розробити компенсуючі заходи, план використання резервів.

Прогнозування зовнішнього стану розглядається в періодичній розробці сценаріїв розвитку і оцінки майбутнього стану середовища господарювання для учасників проекту, прогнозуванні поведінки партнерів і дій конкурентів, а також в загальноекономічному прогнозуванні.

Моніторинг соціально-економічного та нормативно-правового середовища, припускає відстеження поточної інформації про відповідні процесах. Отримані дані дозволять вловити тенденції розвитку взаємин між господарюючими суб'єктами, дадуть час для підготовки до нормативних нововведень, нададуть можливість вжити відповідних заходів для компенсації втрат від нових правил господарської діяльності і скорегувати оперативні та стратегічні плани [29, с.174].

Створення системи резервів передбачає певне «внутрішнє» страхування діяльності підприємства. На підприємстві створюються страхові запаси сировини, матеріалів, комплектуючих, резервні фонди грошових коштів, розробляються плани їх використання в кризових ситуаціях, які не задіюють вільні потужності. Актуальним є вироблення фінансової стратегії для управління своїми активами і пасивами, їх оптимальної структури і достатньої ліквідності вкладених коштів; навчання персоналу і його інструктування.

При виборі конкретного засобу розв'язання ризику підприємство повинно виходити з таких принципів:

- не можна ризикувати більше, ніж величина власного капіталу;
- не можна ризикувати більшим заради малого;

- слід передбачати наслідки ризику.

Застосування на практиці цих методів і принципів дозволить уникнути зазначених ризиків і запобігти можливим збиткам.

**РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ ПРИВАТНЕ
АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «АВТОТРАНСПОРТНЕ
ПІДПРИЄМСТВО – 13057»**

**2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства ПрАТ
«АТП – 13057»**

Приватне акціонерне товариство «Автотранспортне підприємство – 13057» зареєстровано 19 грудня 1994 року державною адміністрацією Оболонського району м. Києва.

Основний вид діяльності:

41.49 Вантажний автомобільний транспорт (основний);

68.20 Надання в оренду і експлуатацію власного чи орендованого майна.

Управління поточною діяльністю здійснює генеральний директор Дубінко Олег Іванович.

На автопідприємстві існують наступні підрозділи: відділ експлуатації, технічна служба, бухгалтерія, спеціаліст відділу кадрів, юрисконсульт.

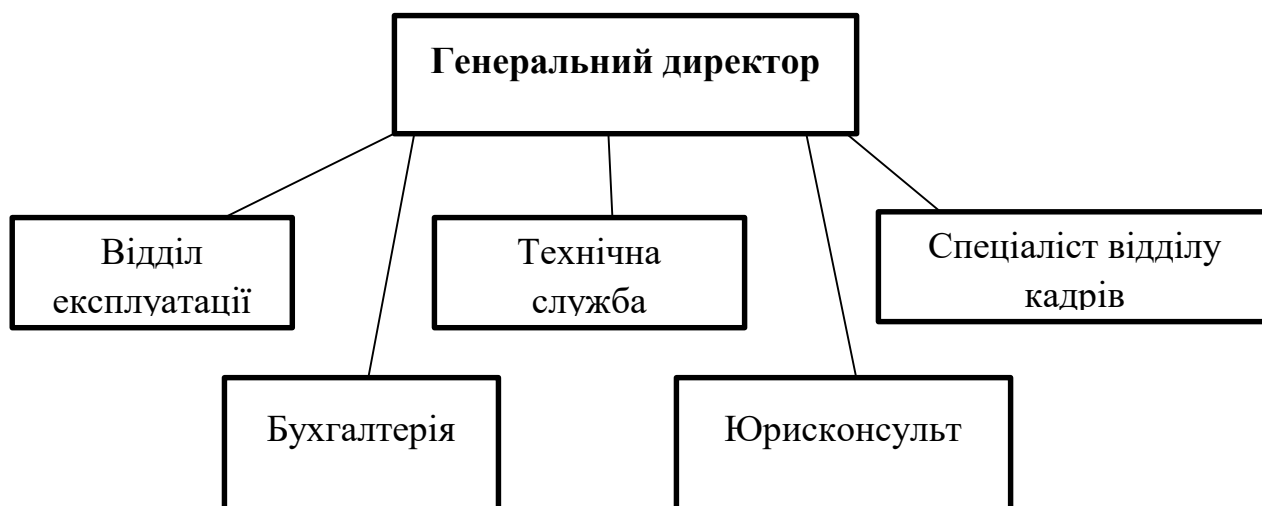

Рис.2.1 – Організаційна схема ПрАТ «АТП – 13057»

Процесом перевезення займається відділ експлуатації, який приймає заявки, складає оперативні плани перевезень, розробляє графіки руху, випуску і

повернення автомобілів, розробляє заходи щодо поліпшення використання рухомого складу, виписує подорожні листи, здійснює контроль за випуском автомобілів на лінію, приймає від водіїв подорожні листи і інші документи, веде щоденний облік виконання роботи по кожному автомобілю і в цілому по АТП, складає змінно - добовий звіт про роботу автопарку.

Бухгалтерія організовує фінансову роботу на підприємстві; проводить облік наявності коштів; контролює їх збереження і витрачання; перевіряє фінансовий стан підприємства; організовує розрахунки з клієнтурою, постачальниками, фінансово - кредитними відділами.

Технічна служба АТП комплексного типу організовує роботу з підтримки транспортних засобів в технічно справному стані, розвиваючи для цього виробничу базу і здійснюючи матеріально-технічне постачання. Функції технічної служби: організація технічної підготовки рухомого складу; оперативне планування ТО і ТР рухомого складу; автошин; організація зазначених робіт та контроль; проведення технічного обліку і звітності по рухомому складу, шин і інших виробничих фондів; організація МТС, зберігання, видача та обліку палива, запчастин; вивчення та поширення передового досвіду; розробка і реалізація організаційно - технічних заходів.

Відділ кадрів здійснює прийом, звільнення і ведення особових справ персоналу підприємства, здійснює оцінку прогресу працівників по службі.

Розглянемо основні показники діяльності підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Основні показники фінансово-господарської діяльності ПрАТ «АТП – 13057» за 2016-2018 рр.

Показники	Значення показника			Темп приросту до 2016 р, %	
	2016 р	2017р	2018р.	2017 р	2018р.
Виручка від реалізації, тис.грн	308,49	296,61	351,06	96,1	113,8
Експлуатаційні витрати, тис.грн.	301,50	310,68	298,21	103,0	98,9
Чистий прибуток, тис.грн	0,9	-12,46	23,55	-	261,26
Середньоспискова чисельність, осіб	80	75	72	93,8	90,0

Дані таблиці 2.1 дозволяють зробити висновок про те, що за аналізований період в діяльності ПрАТ «АТП – 13057» склалася тенденція зростання виручки від реалізації послуг і зниження експлуатаційних витрат. Цьому посприяли «неперевозочні» і маловитратні види діяльності (платні стоянки, передрейсовий технічний огляд автотранспортних засобів, що належать юридичним особам і індивідуальним підприємцям та ін.).

В цілому ж, транспортну роботу ПрАТ «АТП – 13057» можна вважати ефективною, тому що в 2018 р за результатами основної діяльності був отриманий чистий прибуток в розмірі 23,55 тис.грн.

Найбільший вплив на формування фінансового результату надають експлуатаційні витрати (табл.2.2). Тому виконаємо аналіз, використовуючи дані звіту про фінансові результати і пояснень до бухгалтерського балансу і звіту про фінансові результати ПрАТ «АТП – 13057» за 2016-2018 рр.

Таблиця 2.2 – Аналіз складу і структури експлуатаційних витрат

Показник	2016 рік		2017 рік		2018 рік		Темп росту до 2016 року, %	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	2017 рік	2018 рік
Матеріальні витрати	90,85	30,1	80,48	25,9	62,72	21,0	88,6	69,0
Витрати на оплату праці	129,80	43,1	127,70	41,1	137,63	46,2	98,4	106,0
Відрахування на соціальні потреби	42,61	14,1	38,48	12,4	29,02	9,7	90,3	68,1
Амортизація	8,08	2,7	7,28	2,3	6,81	2,3	90,0	84,3
Інші витрати	30,16	10,0	56,74	18,3	62,03	20,8	188,1	205,7
Всього	301,50	100,	310,68	100,0	298,21	100,0	103,0	98,9

Розрахунки наведені в таблиці 2.2 дозволяють зробити висновок про постійність структури експлуатаційних витрат ПрАТ «АТП – 13057»

Найбільшу питому вагу займають витрати на оплату праці, на другому місці матеріальні витрати (ПММ, автошини та запчастини), на третьому інші витрати.

Зниження експлуатаційних витрат, з одного боку - позитивний фактор з метою збільшення прибутку, з іншого боку - негативний фактор, якщо розглядати такий елемент витрат як амортизація - зниження розміру амортизаційних відрахувань свідчить про відсутність оновлення основних виробничих фондів, що в подальшому може призвести до зменшення обсягів транспортної роботи і, відповідно, до зниження доходів, а також до зростання матеріальних витрат (збільшення витрат на обслуговування і ремонт).

Проаналізуємо, які зміни відбулися з діловою активністю підприємства. Ділова активність є проявом ефективності діяльності підприємства. У фінансовому аспекті вона проявляється, перш за все, у швидкості обороту коштів підприємства. На тривалість знаходження засобів в обороті впливають різні зовнішні і внутрішні чинники.

До зовнішніх факторів належать: галузева приналежність; сфера діяльності підприємства; масштаб його діяльності; вплив інфляційних процесів; характер господарських зв'язків з партнерами.

До внутрішніх факторів належать: ефективність стратегії управління активами; цінова політика підприємства; методика оцінки товарно-матеріальних цінностей і запасів.

Таким чином, для аналізу ділової активності підприємства використовують дві групи показників:

- загальні показники оборотності;
- показники управління активами.

В якості загальних показників оборотності можуть бути використані:

- ресурсовіддача: показує ефективність використання майна;
- коефіцієнт оборотності оборотних коштів: показує швидкість обороту всіх оборотних коштів підприємства та ін.

Як показники управління активами можуть бути використані:

- тривалість обороту коштів в запасах: показує, за скільки в середньому днів обертаються запаси в аналізованому періоді;

- термін погашення дебіторської заборгованості: показує, за скільки в середньому днів погашається дебіторська заборгованість підприємства;

- термін погашення кредиторської заборгованості: показує середній термін повернення боргів підприємством за поточними зобов'язаннями;

- тривалість операційного циклу - період повного обороту всієї суми оборотних активів, в процесі якого відбувається зміна окремих їх видів. Операційний цикл складається з періоду оборотності виробничих запасів і періоду погашення дебіторської заборгованості;

- тривалість фінансового циклу - період повного обороту грошових коштів, інвестованих в оборотні активи, починаючи з моменту погашення кредиторської заборгованості за отримані сировину, матеріали і напівфабрикати і закінчуючи інкасацією дебіторської заборгованості.

Фінансовий цикл визначається як різниця між операційним циклом і терміном погашення кредиторської заборгованості.

Для аналізу ділової активності господарюючого суб'єкта побудуємо аналітичну таблицю 2.3.

Таблиця 2.3 – Аналіз ділової активності ПрАТ «АТП – 13057» за 2016-2018 рр.

Показник	Значення показника			Темп приросту до 2016 р,%	
	2016 р	2017р	2016 р	2017р	2016 р
Виручка від реалізації, тис.грн	308,49	296,61	351,06	96,1	113,8
Середньорічна величина активів, тис.грн.	90,77	77,33	66,61	85,2	73,4
Середньорічна величина оборотних активів, тис.грн.	54,17	48,5	44,28	89,5	81,7
Середньорічна величина запасів, тис.грн.	16,105	12,65	11,13	78,6	69,1
Середньорічна величина дебіторської заборгованості, тис.грн.	37,17	35,01	30,77	94,2	82,8
Середньорічна величина кредиторської заборгованості, тис.грн.	131,43	130,56	118,18	99,3	89,9

Продовження таблиці 2.3

Загальні показники оборотності					
Ресурсовіддача, грн./грн	3,4	3,8	5,3	111,8	155,9
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів, оборотів	5,7	6,1	7,9	107,0	138,6
Показники управління активами					
Період обороту засобів в запасах, днів	18,8	15,4	11,4	81,9	74,0
Термін погашення дебіторської заборгованості, днів	43,4	42,5	31,6	97,9	72,8
Термін погашення кредиторської заборгованості, днів	153,4	158,5	121,2	103,3	79,1
Період операційного циклу, днів	62,2	57,9	43,0	93,0	69,1
Період фінансового циклу, днів	-91,2	-100,6	-78,2	110,3	85,7

Розрахунки показників ділової активності дозволяють відзначити позитивну тенденцію до зростання. Але звертає увагу на себе той факт, що тривалість фінансового циклу – величина негативна.

Результати виконаних розрахунків дозволяють зробити висновок про повну фінансову залежність підприємства від позикових джерел фінансування, не тільки інвестиційної, але і поточної діяльності.

2.2 Аналіз системи управління ризиками

Розглянута в розділі 1 класифікація ризиків є дуже об'ємною. Для нашого підприємства її можна спростити - на практиці суб'єкти господарювання, аналогічні ПрАТ «АТП – 13057» стикаються з економічними ризиками, які можна об'єднати в три групи - виробничий, комерційний та фінансовий. Даний висновок підтверджується і результатами аналізу основних показників діяльності ПрАТ «АТП – 13057», динамікою ефекту операційного важеля, ділової активності та ефективності виробництва.

Таким чином, діяльність ПрАТ «АТП – 13057» схильна до виробничого, комерційного і фінансового ризиків.

Виробничий ризик транспортного підприємства полягає, перш за все, в зношеності основних фондів і зменшення транспортного парку.

Спеціального показника для оцінки виробничого ризику не існує, але можна скористатися непрямими показниками: ступінь зносу, кількість одиниць транспорту, фондівдача, економічний ефект. Для оцінки стану транспортних засобів підприємства можна використовувати абсолютні (наприклад, кількість справних одиниць) і відносні показники (коефіцієнти зносу і придатності).

Для більш повної картини, яка доповнює характеристику транспортної роботи підприємства, в аналітичну таблицю включимо такі показники як: «кількість маршрутів пасажирських перевезень» і «перевезено пасажирів».

Результати розрахунків відобразимо в аналітичній табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Характеристика роботи і стану транспортних засобів ПрАТ «АТП – 13057»

Показники	Значення показника			Темп приросту до 2016 р, %	
	2016 р	2017р	2018р.	2017 р	2018р.
Транспортні засоби, од.	93	84	68	90,3	73,1
в т.ч. відремонтовані	81	70	68	86,4	84,0
з них автобуси	78	67	65	85,9	83,3
Коефіцієнт зносу	75	83	85	110,7	113,3
Коефіцієнт придатності	25	17	15	68,0	60,0
Кількість маршрутів пасажирських перевезень	27	25	20	92,6	74,1
Перевезено пасажирів, тис.осіб	3227	3017	2486	93,5	77,0

Перш за все, відзначаємо скорочення парку автотранспортних засобів в порівнянні з 2016 р .: в 2017 р - на 9,7% і в 2018р - на 26,9%.

Динаміка чисельності справних автобусів має аналогічну тенденцію - в порівнянні з 2016 р чисельність справних автобусів скоротилася: в 2017 р - на 14,1%, а в 2018 р - на 16,7%.

Така ситуація пояснюється, по-перше, високим ступенем зносу транспортних засобів, що підтверджує розрахунок коефіцієнтів зносу і

придатності, а по-друге, потребою у фахівцях високої кваліфікації на ремонтних роботах.

Технічний стан основних засобів можна вважати незадовільним - коефіцієнт зносу за аналізований період збільшувався і в 2018 р склав 85%, відповідно скорочувався коефіцієнт придатності і в 2018 р склав 15%.

В умовах дефіциту бюджетних коштів, індивідуальні підприємці-перевізники розглядаються керівництвом району та міста як більш ефективно забезпечення стабільних пасажирських перевезень.

Бюджетні кошти на покриття соціальних перевезень перераховуються підприємству з великою затримкою.

Основним же джерелом оновлення автобусного парку ПрАТ «АТП – 13057» продовжують залишатися власні кошти, яких практично немає. В результаті скорочується робочий парк, що призводить до зменшення кількості рейсів і, як наслідок, збільшення інтервалів руху. Підприємство на аукціоні маршрутів програє приватним перевізникам. На сьогоднішній день кількість маршрутів скоротилася до 20, а ще в 2016 р ПрАТ «АТП – 13057» обслуговувало 27 маршрутів на міських і приміських перевезеннях.

Крім того, скорочення робочого парку призводить до зростання витрат на його обслуговування - більший знос вимагає великих витрат на підтримку технічної готовності. Важливим негативним чинником, що впливає на фінансовий результат діяльності підприємства, є зростання цін на ПММ і запчастини.

Динаміка показників кількості одиниць транспортних засобів, фондівддачі і економічного ефекту за період з 2016 по 2018 роки має негативну тенденцію, що лише підтверджує наявність високого ступеня виробничого ризику.

Якщо керівництво ПрАТ «АТП – 13057» не зробить рішучих заходів з оновлення транспортного парку, то неминуче відбудеться зниження доходів від пасажирських перевезень.

Схильність підприємства комерційного ризику визначається його конкурентоспроможністю. У цьому виді діяльності у ПрАТ «АТП – 13057» в даний час ризик суттєвий - у регіоні підприємство не є монополістом з перевезення пасажирів - з'являються все нові і нові конкуренти, в основному це індивідуальні підприємці.

Для оцінки фінансового ризику виконаємо аналіз фінансової стійкості підприємства.

Оцінка рівня фінансової стійкості підприємства здійснюється з використанням системи показників:

- коефіцієнт капіталізації, який показує, скільки позикових коштів організація залучила на 1 гривню вкладених в активи власних коштів (нормальне обмеження $k \leq 1,5$);
- коефіцієнт забезпеченості власними джерелами фінансування, який показує, яка частина оборотних активів фінансується за рахунок власних джерел (нормальне обмеження $K \geq 0,5$);
- коефіцієнт фінансової незалежності, який показує питому вагу власних коштів у загальній сумі джерел фінансування (Нормальне обмеження $k \geq 0,4 \div 0,6$);
- коефіцієнт фінансування, який показує, яка частина діяльності фінансується за рахунок власних, а яка - за рахунок позикових коштів (Нормальне обмеження $k \geq 0,7$);
- коефіцієнт фінансової стійкості, який показує, яка частина активу фінансується за рахунок стійких джерел (Нормальне обмеження $k \geq 0,6$);

Результати розрахунку зазначених коефіцієнтів, що характеризують фінансову стійкість ПрАТ «АТП – 13057» відобразимо в табл. 2.5.

Таблиця 2.5 – Показники, що характеризують фінансову стійкість ПрАТ «АТП – 13057»

Показники	Значення показника			Темп приросту до 2016 р, %	
	2016 р	2017р	2018р.	2017 р	2018р.
Коефіцієнт капіталізації	-2,280	-1,978	-2,292	0,302	-0,012
Коефіцієнт забезпеченості власними засобами фінансування	-1,768	-1,973	-1,544	-0,205	0,224
Коефіцієнт фінансової незалежності	-0,677	-0,935	-0,733	-0,258	-0,056
Коефіцієнт фінансування	-0,439	-0,505	-0,436	-0,066	0,003
Коефіцієнт фінансової стійкості	-0,439	-0,505	-0,436	-0,066	0,003

У даній ситуації доречно говорити про катастрофічний фінансовий стан. Досить звернути увагу на коефіцієнт капіталізації - за розрахунковими даними у нашого підприємства - це величина негативна.

На наш погляд, немає навіть сенсу оцінювати вірогідність банкрутства. При таких показниках вона практично дорівнює 100%. Проте, підприємство не просто існує, але веде досить успішну виробничу діяльність, про що свідчить зростання обсягів виручки від реалізації і нерозподіленого прибутку.

Для аналізу ліквідності балансів складемо табл. 2.6, використовуючи групою активів і пасивів Савицької Г.В.

Таблиця 2.6 – Аналіз ліквідності балансу ПрАТ «АТП – 13057»

Актив	2016 р	2017р	2018р.	Пасив	2016 р	2017р	2018р.	надлишок або нестача (+; -)		
								2016 р	2017р	2018р.
A1	21	33	291	П1	12660	13452	10186	-12639	-13419	-9895
A2	3510	3491	2664	П2	0	0	0	3510	3491	2664
A3	1438	1207	1170	П3	0	0	0	1438	1207	1170
A4	3230	2536	1931	П4	-5553	-6799	-4445	8783	9335	6367
Баланс	8199	7267	6056	Баланс	8199	7267	6056	x	x	x

Результати розрахунків за даними аналізованої організації показують, що зіставлення підсумків груп по активу і пасиву має наступний вигляд:

а) в 2016 р. – $A_1 < П_1, A_2 > П_2, A_3 > П_3, A_4 > П_4$;

б) в 2017 р. – $A_1 < П_1, A_2 > П_2, A_3 > П_3, A_4 > П_4$;

в) в 2018 р. – $A_1 < П_1, A_2 > П_2, A_3 > П_3, A_4 > П_4$.

Виходячи з цього, можна охарактеризувати ліквідність балансу як недостатню. Зіставлення перших двох нерівностей свідчить про те, що в найближчий проміжок часу транспортної компанії не вдасться поправити свою платоспроможність.

Більше того, протягом цих трьох років ситуація повторюється з посилюванням складності фінансового стану - недолік найбільш ліквідних коштів збільшився. Потрібно відзначити, що перспективна ліквідність, яку показує третій нерівність, відображає певний платіжний надлишок.

Проведений за викладеною схемою аналіз ліквідності балансу є приблизними. Більш детальним є аналіз платоспроможності за допомогою фінансових коефіцієнтів, розглянутих в розділі 1.

Таблиця 2.7 – Аналіз платоспроможності балансу ПрАТ «АТП – 13057»

Показники	Значення показника			Зміна до 2016 р, %	
	2016 р	2017р	2018р.	2017 р	2018р.
Загальний показник ліквідності, к1	0,174	0,159	0,194	-0,015	0,020
Коефіцієнт абсолютної ліквідності, к2	0,001	0,002	0,029	0,001	0,028
Коефіцієнт «критичної оцінки», к3	0,279	0,262	0,290	-0,017	0,011
Коефіцієнт поточної ліквідності, к4	0,392	0,352	0,405	-0,040	0,013
Коефіцієнт маневреності, к5	-0,187	-0,138	-0,193	-0,049	-0,006
Частка оборотних засобів в активах, к6	0,606	0,651	0,681	0,045	0,075
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами, к7	-1,678	-1,973	-1,544	-0,205	0,224

За результатами розрахунків в таблиці 2.7 видно, що тільки один показник відповідає загальноприйнятим критеріям - частка оборотних активів.

Решта по абсолютній величині не відповідають нормальним обмеженням і мають негативну тенденцію в розвитку. Розрахунок показників платоспроможності підтверджує припущення про незадовільну структуру балансу і фінансових труднощах даної компанії - компанія в даний час не готова до погашення своїх зобов'язань.

2.3 Оцінка економічних ризиків підприємства

Причини для занепокоєння у керівництва АТ ПрАТ «АТП – 13057» є - ідеальним фінансовий стан назвати не можна, він просто катастрофічний, а результати аналізу фінансово-господарської діяльності показали, що підприємство працює досить успішно. Але навіть успішна діяльність завжди відбувається в умовах певного ризику, тобто успішність необхідно оцінити не тільки з позиції досягнення високого рівня виробничих і фінансових результатів, а й з позиції ступеня ризику.

Для оцінки ступеня ризику використовуємо бальний метод.

Виконаємо комплексну оцінку економічного ризику ПрАТ «АТП – 13057» в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8 – Розрахунок бальної оцінки величини економічного ризику ПрАТ «АТП – 13057»

Показники	Значення показника			Зміна до 2016 р,%	
	2016 р	2017р	2018р.	2017 р	2018р.
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,279	0,262	0,290	-0,017	-0,011
Коефіцієнт капіталізації	-2,280	-1,978	-2,292	0,302	-0,012
Рентабельність продаж	0,02	-0,05	0,15	-0,07	0,13
Рентабельність власного капіталу	-0,13	0,20	-1,19	0,07	-1,06
Економічна рентабельність	0,001	-0,161	0,353	-0,162	0,352
Коефіцієнт ефективності оборотних засобів	-13,280	-6,958	-13,964	-6,322	0,684
Бальна оцінка	-	-	-		
	15,390	8,685	16,653	x	x

Розрахунок бальної оцінки показав, що протягом аналізованого періоду підприємство знаходилося в ситуації катастрофічного ризику. Деяке зниження ризику було в 2017 р, але в 2018 р ситуація різко погіршилася.

Аналіз результатів діяльності ПрАТ «АТП – 13057» показав, що на підприємстві мають місце такі ризики:

Виробничі ризики - ймовірність втрат, пов'язаних з наданням транспортних послуг і можливістю незадоволення попиту на транспортні послуги, що надаються автотранспортної організацією.

Комерційні ризики: ризики підвищення експлуатаційних витрат; ризик реалізації товару на ринку; ризик транспортування товару; ризик приймання товару покупцем; ризик платоспроможності покупця; ризик зміни політики ціноутворення у постачальників паливно-мастильних матеріалів (ПММ), запасних частин і матеріалів; ризик зміни кон'юнктури на ринку ПММ, запасних частин для проведення технічного обслуговування (ТО) і ремонту рухомого складу; ризик форс-мажорних обставин; ризики зміни прибутковості транспортних послуг; ризик помилки в аналізі та прогнозуванні кон'юнктури на ринку паливно-мастильних матеріалів, запасних частин матеріалів для проведення ТО і ТР автомобілів.

Фінансові ризики: кредитний ризик; ризик втрати ліквідності; ризик рівня фінансового управління; ризик, пов'язаний зі зміною фінансової ситуації; ризик невиконання договірних зобов'язань; операційний ризик; ризик банкрутства; податкові ризики; ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей; інвестиційні ризики.

РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Основними видами економічних ризиків для ПрАТ «АТП – 13057» в даний час є виробничий і фінансовий ризики.

Виробничий ризик необхідно розглядати в розрізі технічного ризику (стан транспортного парку) і трудового ризику (нестача висококваліфікованих фахівців на ремонтних роботах).

Але найбільш істотним, на думку фахівців підприємства, залишається фінансовий ризик.

З метою зниження виробничого ризику необхідно оновлення транспортного парку. Збільшення транспортного парку дозволить підприємству вирішити проблему збільшення кількості маршрутів і, відповідно, проблему зростання доходів і прибутку. Ця проблема може бути усунена за рахунок збільшення акціонерного капіталу.

Підвищення кваліфікації ремонтних робітників вирішить проблему якості ремонтних робіт та, як одну зі складових технічного ризику, проблему підтримки технічного стану транспортного парку. Найбільш зручний варіант вирішення цієї проблеми - укладання договорів із спеціалізованими навчальними центрами на підготовку і перепідготовку автослюсарів, автомеханіків і інших фахівців технічної служби.

Схематично відобразимо основні пропозиції з управління ризиками на підприємстві на рис.3.1

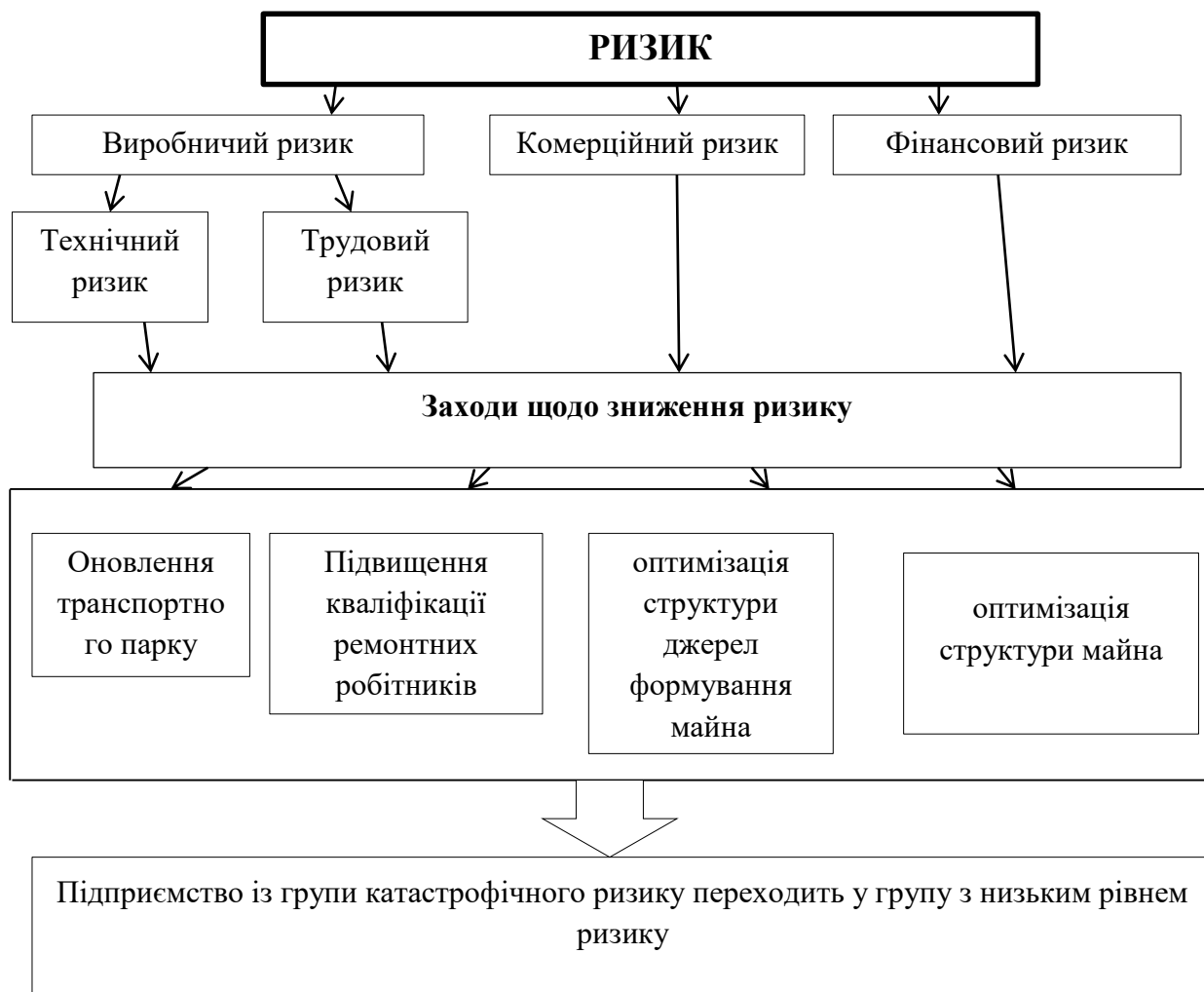

Рис.3.1 – Рекомендації щодо підвищення ефективності системи управління ризиками на підприємстві.

Для усунення кризової фінансової ситуації можливі два варіанти поведінки:

- оптимізація структури джерел формування майна;
- оптимізація структури майна.

Найбільш простим на наш погляд варіантом є перший. Для того, щоб змінити співвідношення позикового і власного капіталів на користь останнього можна або збільшувати розміри власного капіталу, або зменшувати розміри позикового.

Аналіз ліквідності балансу показав, що транспортною компанією в 2018 р вже були зроблені кроки по оптимізації структури джерел формування майна за рахунок реструктуризації кредиторської заборгованості. В результаті скоротилася кредиторська заборгованість постачальників. Отже, для зниження питомої ваги позикового капіталу, необхідно збільшити величину власного капіталу за рахунок збільшення статутного капіталу або зростання капіталізованого прибутку.

Потрібно зауважити, що розмір статутного капіталу підприємства не відповідає масштабам його діяльності.

Свого часу процес приватизації був проведений формально. Підприємство при цьому додаткових коштів від засновників не отримало. Критичне фінансове становище триває вже багато років. І тільки в 2017 році засновники прийняли рішення повністю капіталізувати чистий прибуток до того моменту, поки не покращиться фінансової стан. Також було розглянуто питання і про збільшення статутного капіталу, за яким було прийнято позитивне рішення.

Рішення про розмір статутного капіталу було прийнято засновниками на чергових зборах в червні 2018 року, після обов'язкової аудиторської перевірки, але до сих пір кошти підприємством не отримано.

На нашу думку, з метою зниження фінансового ризику статутний (акціонерний) капітал повинен бути збільшений, як мінімум, на розмір негативної величини власного капіталу.

Інший напрямок стратегії - оптимізація структури майна також актуально для ПрАТ «АТП – 13057», тільки його розробка вимагає більш ретельного опрацювання даних бухгалтерського обліку, а в нашому розпорядженні при проведенні дослідження були тільки дані публічної бухгалтерської звітності, в яких відсутня детальна інформація, наприклад, про склад необоротних активів (дані інвентарного обліку), запаси, кредиторів і дебіторів. Це інформація для сторонніх користувачів закрита і може бути використана тільки внутрішніми користувачами.

Але крім реструктуризації дебіторської заборгованості або запасів можна розглянути проблему термінів дебіторської заборгованості.

Аналіз показників ділової активності виявив тенденцію зниження тривалості одного обороту дебіторської заборгованості - за період 2016-2018 рр. середній темп зниження становив 85%. Це свідчить про те, що на підприємстві цілеспрямовано ведеться робота з дебіторами.

Наша пропозиція з метою підвищення ліквідності активів полягає в скороченні термінів дебіторської заборгованості на 6 днів, тобто на 20% більше сформованого середньорічного темпу.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження проблеми економічних ризиків для господарюючих суб'єктів були вивчені класифікації економічних ризиків, різні методи їх оцінки та способи протидії економічним ризикам.

Економічний ризик виступає як форма діяльності господарюючих суб'єктів, в якій долається невизначеність в ситуації неминучої альтернативи, в процесі якої є можливість оцінити ймовірні досягнення бажаного результату.

Підприємство має право частково перекласти ризик на інших об'єктів економіки, але повністю уникнути його він не може. Справедливо вважається: хто не ризикує, той не виграє. Іншими словами, для отримання економічного прибутку підприємець повинен усвідомлено піти на прийняття ризикового рішення.

Оскільки головним завданням є оцінка ступеня ризиків, то їх класифікація за певними ознаками, буде корисною при вирішенні поставленого завдання. Для кількісної оцінки економічного ризику використовуються економіко-математичні методи і моделі. Вони дозволяють імітувати різні господарські ситуації і оцінювати наслідки при виборі рішень, обходячись без вартісних експериментів. В якості математичних засобів прийняття рішень в умовах невизначеності і ризику можна використовувати методи теорії математичних ігор, теорії ймовірностей, математичної статистики, теорії статистичних рішень, математичного програмування.

Моделі досить трудомісткі і для кращого їх використання необхідні спеціальні програми. Не кожне підприємство може собі дозволити звертатися в спеціальну фірму або купувати відповідну програму.

Тому для практичної оцінки ступеня ризику в роботі рекомендується використовувати бальну модель, згідно з якою ступінь ризику визначається в балах як сума шести коефіцієнтів: коефіцієнта швидкої ліквідності (критичної оцінки), коефіцієнта капіталізації (плече фінансового важеля), валовий

рентабельності, валовий рентабельності власного капіталу, економічної рентабельності, коефіцієнта ефективності оборотних активів.

Ризик - категорія імовірнісна, тому в процесі оцінки невизначеності і кількісного визначення ступеня ризику використовують імовірнісні розрахунки.

Найбільш загальними і ефективними методами попередження і зниження ризику є: диверсифікація, страхування, лімітування, резервування коштів, придбання додаткової інформації про вибір і результати.

Ухвалення правильного управлінського рішення з приводу зниження ризиків для конкретного підприємства, базується на даних виконаного аналізу не тільки зовнішнього, але й внутрішнього середовища підприємства, тобто аналізу фінансово-господарської діяльності.

За результатами аналізу фінансово-господарської діяльності ПрАТ «АТП – 13057» за 2016-2018 рр. були зроблені наступні висновки:

- за аналізований період в діяльності підприємства склалась тенденція зростання виручки від реалізації послуг і зниження експлуатаційних витрат;
- підвищення ефективності діяльності підтверджується також зростанням продуктивності праці, зростанням фондоддачі, зростанням рентабельності послуг;
- негативною характеристикою діяльності є зменшення розмірів майна і, в т. ч., вартості основних засобів, і як наслідок, зниження фондоозброєності праці;
- транспортну роботу ПрАТ «АТП – 13057» можна вважати ефективною, тому що в 2018 р за результатами основної діяльності був отриманий прибуток в розмірі 52,85 тис.грн., а розмір чистого прибутку склав 23,55 тис.грн. ;
- розрахунок показників платоспроможності показав незадовільну структуру балансу і наявність фінансових труднощів у погашенні своїх зобов'язань;

- розрахунок бальної оцінки показав, що протягом всього аналізованого періоду підприємство знаходилося в ситуації катастрофічного ступеня економічного ризику;

- основними видами економічних ризиків, що роблять найбільший вплив на діяльність підприємства, є виробничий і фінансовий ризики;

- з метою зниження впливу економічних ризиків підприємство використовує методи дисипації і самострахування.

З метою підвищення ефективності механізму управління економічними ризиками для ПрАТ «АТП – 13057» в роботі запропоновано комплекс програмно-цільових заходів: оптимізація структури джерел формування майна.

Реалізацію цього напряму рекомендується здійснювати за рахунок збільшення акціонерного капіталу, тобто емісія акцій на суму 45 тис.грн., а також збільшення розміру нерозподіленого прибутку в складі власного капіталу (стовідсоткова капіталізація прибутку до моменту повного покриття збитків минулих років);

- укладення договорів зі спеціалізованими УМЦ на підготовку і перепідготовку автослюсарів і автомеханіків, що дозволить підвищити кваліфікацію кадрів і якість ремонтних робіт, а, значить, поліпшити технічний стан транспортного парку;

- зміна умов договорів з метою прискорення оборотності дебіторської заборгованості (скорочення тривалості обороту на 6 днів);

- проведення постійного моніторингу за методикою бальної оцінки економічного ризику.

У сукупності реалізація запропонованих заходів призведе до зниження ступеня впливу економічного ризику, поліпшення результатів діяльності та ПрАТ «АТП – 13057» перейде з групи підприємств з катастрофічним ризиком в групу підприємств з низьким ступенем економічного ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бартон Т., Шенкир В., Уокер П. Комплексный подход к рискменеджменту: стоит ли этим заниматься. Научно-популярное издание. – М.: ИД “Вильямс”, 2007. – 207 с.
2. Васильєва Т. А. Управління ризиками банків / Т. А. Васильєва, А. О. Єпіфанов, С. М. Козьменко. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2012. – 283 с.
3. Верченко, П.І. Багатокритеріальність і динаміка економічного ризику (моделі та методи) : монографія / П.І.Верченко. – К.: КНЕУ, 2006. - 272 с.
4. Вітлинський В. В. Аналіз моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посіб. / В. В. Вітлинський, П. І. Верченко. – Київ : КНЕУ, 2000. – 292 с.
5. Внукова Н.М., Смоляк В.А. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики: Монографія. – Х.: ВД “ІНЖЕК”, 2006. – 184 с.
6. Головка В.І., Мінченко А.В., Шарманська В.М. Фінансово-економічна діяльність підприємства: контроль, аналіз та безпека. Навчальний посібник. – К.: Цент навчальної літератури, 2006. – 448 с.
7. Гранатуров В.М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісні оцінки: монографія / В.М. Гранатуров, І.В.Литовченко, С.К.Харічков; за наук. ред. В.М.Гранатурова. – Одеса: Ін-т проблем ринку та екон.-екол. досліджень НАН України, 2003. - 164 с.
8. Дикань В.Л., Посохов І.М. Дослідження міжнародних стандартів управління ризиками [Текст] / В.Л. Дікань, І.М. Посохов // Бізнес-інформ. – 2014. - № 1. - С. 314-3199.
9. Донець О.М. Використання міжнародних стандартів в управлінні ризиками / О.М. Донець, Т.В. Савельєва, Ю.І. Урецька / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.knuba.edu.ua/doc/zbirnyk1/urss6_pdf/36-42.pdf
10. Економічний ризик: методи оцінки та управління : навч. посібник / Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Я. М. Кривич та ін. ; під заг. ред. д-ра екон. наук,

проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. - Су[Текст ми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2015. – 208 с.

11. Илаев, А.А. Методы оптимизации управленческих решений в условиях риск-менеджмента. : учебно-практич. пособие / А.А. Илаев, Р.Р. Ларина, И.Ю. Гришин, С.А. Илаев. - Ялта: ИТ "Ариал", 2011. – 158 с.

12. Кравченко В.А. Стан управління підприємницькими ризиками: українська специфіка / В.А.Кравченко / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/EPsAE/article/view/39347>.

13. Круш П.В. Стандарт з управління ризиками підприємства: стан та перспективи впровадження / П.В. Круш, Ю.В. Тюленєва / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economy.kpi.ua/ru/node/279>

14. Кузьмак О. М. Ефективна система ризик-менеджменту як дієвий засіб забезпечення стійкості фінансових установ [Електронний ресурс] / О. М. Кузьмак. - Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/portal>.

15. Кузьмін О.Є. Трансформація підприємств: економічна оцінка та побудова системи менеджменту / О.Є. Кузьмін, А.С. Мороз, Н.Ю. Подольчак, Р.В. Шуляр. – Л.: В-во Нац. уні-ту «Львівська політехніка», 2005. – 336 с.

16. Лук'янова В.В. Діагностика ризику діяльності підприємства: - Хмельницький. ПП Ковальський В.В. – 2007. – 312 с.

17. Лук'янова, В.В. Економічний ризик : навч. посібник / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. - Київ: Академвидав, 2007. – 462 с.

18. Матвійчук А. В. Аналіз і управління економічним ризиком : навч.посіб. для студ. вищ. навч. закладів / А. В. Матвійчук ; Вінниц. нац. технік. ун-т. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 219 с.

19. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним ризиком. Навч посібник. – К.:

20. Машина Н.І. Економічний ризик: методи його вимірювання: навч. посібник / Н.І. Машина – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. — 188 с.

21. Международные стандарты управления рисками" – учебнометодическое пособие [Электронный ресурс]. - Режим доступа : www.minzdravsoc.ru/.. /Mezhdunarodnye_standarty_upravleniya_riskami.doc.
22. Немчин М.С. Використання міжнародних стандартів ризикменеджменту на вітчизняних підприємствах / М.С. Немчин, В.М. Хобта // Сучасний стан і проблеми інвестиційного розвитку — 2008 / Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. — Донецьк, ДонНТУ. – 2009, с. 35-36.
23. Пікус Р. В. Управління фінансовими ризиками : навч. посіб. / Р. В. Пікус. – Київ : Знання, 2010. – 598 с.
24. Риск-менеджмент : учебник / В. Н. Вяткин, И. В. Вяткин, А. Гамза, Ю. Ю. Екатеринославский, Дж. Дж. Хэмптон ; под ред. И. Юргенса. - М. : Издательско-торговая корпорация "Дашков и Ко", 2003. – 512 с.
25. Риск-менеджмент инноваций / Т. А. Васильева, О. Н. Диденко, А. Епифанов и др. - Сумы : "Деловые перспективы", 2005. - 260 с.
26. Старостіна А. О. Ризик-менеджмент: теорія та практика : навч. посіб. / А. О. Старостіна, В. А. Кравченко. - К. : ІВЦ "Видавництво "Політехніка"", 2004. – 200 с.
27. Стрельбіцька Н. Уніфікований міжнародний стандарт ризикменеджменту як відповідь на виклики глобалізації [Електронний ресурс] / Н. Стрельбіцька // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2011. – Вип. 2 (5). – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11snynvh.pdf>.
28. Тэпман Л. Н. Риски в экономике / Л. Н. Тэпман. - М. : Юнити- Дана, 2002. – 380 с.
29. Управління ризиками та економічною безпекою : навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисципліни / [О. Д. Гудзинський, С. М. Судомир, Т. О. Гуренко, Н. В. Гайдамак]. – Київ : ІПК ДСЗУ, 2010. – 237 с.
30. Шегда, А.В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління : навч. посібник / А.В. Шегда, М.В. Голованенко. – К.: Знання, 2008. – 271 с.